

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ה' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 על שם הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר**
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ב ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת בכורות מ"ח-נ"ד

בס"ד, ו' טבת תשע"ב

גליון מס' 658

השבוע בגליון

- ◆ קבורה משפחתית, כדי לקום ביחד לתחיית המתים
- ◆ העברת קבר של בן משפחה לחלקת הקבורה המשפחתית
- ◆ הערתו המצמררת של בעל "מרחשת" ה"ד
- ◆ "רבינו תם" על מה ולמה

- ◆ חוב כספי אינו נשמש עקב חוסר אמצעים של הלווה
- ◆ לווה שמבקש להתפלל מנחה לפני שישלם את החוב

- ◆ מדוע אין עורכים פדיון הבן בשעת הבוקר?
- ◆ 'חודש' מהו
- ◆ מצוות פדיון הבן - חוב ממוני לכהן
- ◆ אין לבזבז יותר מחומש על מצווה

דבר העורך

אני מאמין!!!

ספר החינוך מצווה ת"ט: "הכל חייבים לקבוע עתים לתורה ביום ובלילה, שנאמר והגית בו יומם ולילה".

★ ★ ★

תכול השמים וציוץ הציפורים היוו תפאורה מיוחדת במינה למחזה המדהים שהתרחש באותו בוקר מושלם. אנשים נאספו מלא הרחוב ונדחקו זה בזה תוך כדי שהצילו בידיהם על עיניהם והרימו את ראשם גבוה ככל שמפרקתם אפשרה להם.

שם, גבוה, הרחק מעל ראשי ההמון, ניצב לוליק, ה'בן יקר' של העיירה, אורחם הוותיק של צמרות העצים וגגות הבתים. הוא עמד בשלווה על ריבוע פח לוהט שכיסה על פתחה האפל של ארובת המאפייה, וכרך במיומנות חבל עבה וגס סביב הארובה. לפתע הוא נעלם, ולאחר דקה הגיח על גג הבית שמעבר לרחוב. המיית חילופי דברים נרגשים החלה עולה מתוך ההמון, עד שהצעירים סייעו למבוגרים למקד את מבטם במיקומו החדש של לוליק, והסדר שב על כנו.

האווירה היתה מתוחה יותר מהחבל שנמתח במקצועיות בין שני הגגות. לוליק התייצב על קצה הגג, כשסוליות נעליו מבצבצות מעבר למעקה, וכפות ידיו צמודות זו לזו בדיוק באמצע, מול החבל. לוליק הוריד את מבטו אל הקהל ושאל: "לעבור על החבל?". מספר הנהונים רפים נשמעו מבינות האנשים. "אני לא שומע!", הרים לוליק את קולו, "לעבור, או לפרק את החבל?", "תעבור, תעבור", הריע ההמון שהפך באחת שותף פעיל בביצוע הפעול.

מול עיניהם המשתאות של בני העיירה הוכיח לוליק, כי לא לשווא הוא עמד על רגליו בגיל ארבעה חודשים, ולא לחינם התהפך על ראשו בגיל שבעה חודשים, כפי שסיפרה אמו בהתרגשות לכל מי שרק רצה לשמוע.

◀

דף מט/א - נא/ב שלשים יום

מדוע אין עורכים פדיון הבן בשעת הבוקר?

מי מבין הקוראים שהשתתף במעמד פדיון הבן, הוזמן מן הסתם לשעות הצהריים, בשונה מברית מילה המתקיימת בשעות הבוקר ויש המהדרים לעשותה אף בשעות הבוקר המוקדמות, שונה הוא הדבר בפדיון הבן. מדוע?

הבה נעמוד על הזמן המדוייק שממנו ואילך יש לפדות בן בכור.

בדפים אלו למדים חזור ושנה, כי חובת פדיון הבן חלה עם מלאת שלושים יום לבכור הנולד. מקור הלכה זו מן הנאמר (במדבר יח/ט): "ופדויו מבן חודש תפדה". לשון המשנה, הגמרא והפוסקים הוא, כי מצוות פדיון הבן חלה במלאת 'שלושים' יום. הב"ח והש"ך חידשו הלכה מחדשת ביותר לגבי מועד מצוות פדיון הבן, וכדי להבינה עלינו לבדוק 'חודש' מהו.

'חודש' מהו: פירוש המילה 'חודש' הוא מלשון התחדשות. הלבנה מסתובבת סביב כדור הארץ, ומשך כל סיבוב הוא עשרים ותשעה יום, שתיים עשרה שעות, ארבעים ושתיים דקות שלש שניות ושליש השניה, או בקיצור, כ"ט [יום], "י"ב [שעות], תשצ"ג [חלקים]. הדין היה נותן, שעם חידוש הסיבוב, יתחלפו החדשים, פעם בבוקר, פעם בצהריים, או באמצע הלילה, כפי זמן השלמת הסיבוב והתחלת הסיבוב החדש. ברם, חז"ל דרשו מן הפסוק (מגילה ה/א), כי אין לחצות את ימיו של החודש, אלא עליהם להיות שלמים. בלוח השנה העברי, יש חודשים בני עשרים ותשעה ימים, ויש חודשים בני שלושים ימים, מפאת הצורך לסדר את הלוח העברי ולהתאימו עם מחזור החמה, אך לא נאריך בכך כעת, כי הדבר אינו נזקק למאמרנו. סופו של דבר, ימי החודש שלמים, עשרים ותשעה ימים שלמים, או שלושים ימים שלמים.

נשוב ל'פדויו מבן חודש תפדה' של פדיון הבן.

נוכחנו, כי 'חודש' הוא זמן השלמת סיבוב הירח סביב כדור הארץ. הוי אומר, התורה קובעת, כי 29 יום, 12 שעות, 42 דקות ו 3 שניות לאחר לידת הבכור, חלה מצוות פדיון הבן. מדוע, איפוא, יש להמתין שלושים יום? בכך נחלקו הפוסקים.

לדעת הב"ח אכן זמן פדיון הבן הוא לאחר חלוף תקופת זמן של חודש מחדש הלבנה! ואילו הגמרא האומרת 'שלושים' יום, אינה מתכוונת לשלושים יום דווקא. הש"ך (ס"ק ט) מסכים לדבריו, וגם בראשונים מובאת דעה זו (כאמור מהיראים, וכן הוא באשכול חלק ב' עמוד קל"ט).

צעילוי נשמת

מרת **מרים יפה** ע"ה

ב"ר דוד יסנר ה"ד

נלב"ע ה' בטבת תשנ"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנייה דוד ושלמה יפה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **יהושע השיל רייזמן** ז"ל

ב"ר חיים ז"ל

נלב"ע י' בטבת תשס"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י חתנו ידידנו הר"ר **חיים פינק** ומשפחתו שיחיו - תל אביב

צעילוי נשמת

מרת **יוכבד פינקלשטיין** ע"ה

ב"ר ישראל משה ז"ל

נלב"ע ד' בטבת תשמ"ב

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו הר"ר **שמחה רשף** ומשפחתו שיחיו - גבעתיים

לעילוי נשמת

הרב **גבריאל סמוטני** זצ"ל ב"ר חיים יצחק ז"ל

נלב"ע ה' בטבת תשמ"ג **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

ואילו פוסקים אחרים ("מגן אברהם" סימן של"ט ס"ק ח' ומגדל עוז ומהירעב"ץ קל"ג ג' אות ט' ו"ערוך השולחן" סימן ש"ח סעיף מ"ב) חולקים על כך מכל וכל. לדעתם, ההלכה שאין לחצות את ימיו של החודש, אינה מתייחסת לסידור חדשי השנה בלבד, אלא לכל מקום שהתורה השתמשה במילה 'חדש'. לפיכך, גם בפדיון הבן, יש להמתין שלושים ימים, משום שאין לחצות את ימי החדש ולפדות את הבן במלאת עשרים ותשעה יום ומחצה (עיין במג"א שהוכיח את דבריו, ועיין ב"ערוך השולחן" שם). כדעה זו נקטו רוב הפוסקים (עיין "משנה ברורה" סימן של"ט ס"ק כ"ח ושעה"צ שם ובשו"ת "אגרות משה" יו"ד חלק א' סימן קצ"ו). לכאורה, חידושו של הב"ח הוא, שאפשר להקדים את זמן הפדיון. ברם, במקרים מסויימים, לפי שיטת הב"ח יש דווקא לדחות את מועד קיום הפדיון. במה דברים אמורים? ובכן, חישוב יום הפדיון הוא לעולם ארבעה שבועות ושני ימים לאחר הלידה. בכור שנולד ביום ראשון, יפדה ביום שלישי. יום א' שלאחר ארבעה שבועות הוא היום העשרים ותשעה ללידתו, יום ב' הוא היום השלושים, ובתום היום השלושים, היינו: כניסת יום השלושים ואחד, הלא הוא יום שלישי, יחול מועד פדיונו. והנה, בכור שנולד ביום א' סמוך לשקיעה, מתחיל למנות את יומו השני עלי חלד, עם רדת ליל יום ב'. בהגיע ליל יום ג' המיוחל - יום הפדיון, עדיין לא מלאו לתינוק עשרים ותשעה וחצי ימים, ולפי הש"ך והב"ח עוד לא חל מועד פדיונו!

יש שכתבו, כי זהו המקור למנהג האשכנזים להמנע מקיום מצוות פדיון הבן בלילה, כדי להמנע מפדיון תינוקות שנולדו לפני השקיעה ועוד לא הגיע מועד מצוותם לפי הב"ח והש"ך, שלכתחילה ראוי לחוש לשיטתם (עיין "פתחי תשובה" יו"ד סימן ש"ה ס"ק י"ז). זהו הטעם לכך שאין מזדרזים לפדות את הבן בבוקר, אלא בשעות הצהריים, משום שבמדינות שונות בימי הקיץ השמש שוקעת בשעה מאד מאוחרת, ופעמים שאפילו בבוקר עוד לא מלאו לתינוק עשרים ותשעה יום ומחצה (ראה "אוצר פדיון הבן" חלק א' עמוד שמ"ו, ועיי"ש עמוד שנ"א טעמים נוספים). [ראה עוד, "מאורות הדף היומי" כרך ג' כתובות דף ה, וזיר דף ה].

דף מט/ב הכל מודים היכא דליכא חמש סלעים

מצוות פדיון הבן - חוב ממוני לכהן

מה יעשה אדם, יהודי, בכור, פטר רחם, שלא נפדה על ידי אביו - יפדה את עצמו בחמשה סלעים. ומה יעשה אותו אדם אם יש לו חמשה סלעים בלבד, ונולד לו בן בכור, הייפדה את עצמו או את בנו? שאלה זו מעלה הגמרא הקובעת: "הכל מודים... הוא קודם לבנו".

אין לבזבז יותר מחומש על מצווה: הכל מכירים את הכלל המפורסם, "המבזבז, אל יבזבז יותר מחומש", הנאמר לגבי צדקה, והנקבע גם לגבי הוזלת ממון על קיום מצוות (רמ"א סימן תרנ"ו ועיי"ש "משנה ברורה" ס"ק ז'), ולפיו, אדם אינו מחוייב להוזיל מממונו יותר מחומש על קיום מצוות, שמא יעני ויצטרך לבריות. משכך, יש להבין, מדוע יהודי זה חייב לפדות את עצמו או את בנו, אם כל שיש לו הוא חמשה סלעים? [עיין "חזון איש" קידושין על דף כט/ב, שבהכרח מדובר על מי שאין לו נכסים נוספים].

שאלה זו הטרידה פוסקים רבים, ביניהם את בעל "משנה ברורה" (שם) המנסה ליישב, כי ההגבלה האמורה מתייחסת למקרה שבו המחיר הנדרש לקיום המצווה מופרז, כגון, אתרוג שדורשים מחיר מפולפל תמורתו וכדומה, אזי, אין האדם צריך לבזבז על המצווה יותר מחמישית מן הממון המצוי ברשותו. ברם, מצוות פדיון הבן קבועה בתורה, חמשה סלעים, מחירה אינה גבוהה או מפולפל, שהוא קצוב ממעמד הר סיני, ויתכן שהגבלת החומש לא הוטלה במקרה זה (עיין שדחה הסבר זה, וכתב הסבר אחר ב"ביאור הלכה" שם ד"ה אפילו).

ישנן דרכים נוספות ליישוב קושיה זו.

חוב כספי אינו נשטט עקב חוסר אמצעים של הלווה: בעל "חזון איש" זצ"ל (שם) מבאר את הדברים באופן המשמיט את הבסיס לקושיה. שאלתנו עולה מתוך הנחה, כי מצוות פדיון הבן כמוה כמצוות אתרוג, מצה ועוד. אולם, קיים חילוק מהותי ביניהם. מצוות פדיון הבן אוצרת בתוכה חוב כלפי שבט הכהונה, אביו של הבכור, ואחר כך הבכור בעצמו - אם לא נפדה, חייבים חמשה סלעים לכהן. נמצא, שלפנינו מצווה בעלת היבט ממוני. כלום אדם החייב ממון לחבירו יכול להשתמט הימנו בתואנה, כי "המבזבז אל יבזבז יותר מחומש"?... אם אתה חייב, פרע את חובך! [עיין מה שהאריך עוד בנידון זה, ועיין ספר "הערוך" מהגרי"ש אלישיב שליט"א שם].

לוח שמבקש להתפלל מנחה לפני שישלם את החוב: חובה להשלים הגדרה זו על ידי המעשה המרתק הבא. מעשה בגאון רבי שלמה היימן זצ"ל, ראש ישיבת רמ"א שבוילנא, שהוזמן לבוורסק לפדיון הבן. השעה התאחרת, ומי מהנוכחים הציע, להקדים ולהתפלל לפני קיום מצוות פדיון הבן, כשטענתו בפיו: תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם. רבי שלמה דחה את דבריו על אתר. הכלל תדיר ושאינו תדיר תקף לגבי מצוות, לא לגבי חובות ממוניים. ומניין לנו שפדיון הבן הוא חוב ממוני? שאל רבי שלמה היימן והשיב מיד: הנה, נכסיו של האב משועבדים למתן חמשה סלעים לכהן, גם לאחר מותו של האב (לעיל מח/א). לו היתה מוטלת עליו מצווה בלבד, משמת היה על השעבוד לפקוע. מוכח, איפוא, כי פדיון הבן הוא חוב ממוני. מעתה, תארו לעצמכם, שח רבי שלמה לבאי הפדיון, שלוהה הנתבע על ידי המלווה לשלם את חובו, יטען כי תחילה עליו ללכת להתפלל, שתדיר ושאינו תדיר קודם... מצוות פדיון הבן, למדנו, איפוא, היא חוב ממוני כלפי הכהן (חידושי רבי שלמה, קידושין סימן ג', עיי"ש שהגרי"ח מבריסק זצ"ל הסכים לכך).

בהשקט ובבטחה, כששלוה נסוכה על פניו, פסע לוליק על החבל המתוח, כשהוא אינו שוכח לנופף לקהל בשעה שעבר מעל ראשיהם. בסיימו את ההליכה, פרצו הנאספים בקריאות גיל ובמחאיות כפיים.

היתה זו רק ההתחלה.

כשרונו של לוליק בא לידי ביטוי מובהק ומוכח, ומכאן היתה הדרך סלולה לפניו, בדרכו להפוך לאיש המסוגל לרתק המונים ולרוקן את כיסיהם.

מנהל מיוחד נשכר על ידי בני המשפחה, כדי לנווט, לווסת, לנהל ולארגן את מופעיו של הנער בעל כשרון הזהב.

כעבור זמן לא רב, פורסמו מודעות ברחבי המחוז, והכיתוב על גביהן הבטיח לקורא, כי הוא יחזה בדברים שלא ראה מעולם.

אכן כך היה.

זמן קצר לפני השעה היעודה, הופיע לוליק בקצה הרחוב, ישוב על מרכבה ססגונית, ובעוד סוסי המרכבה שועטים, נותר לוליק ממקומו, דיילג על ראשו של גברתו מימון שהוכן היטב למשימתו, ובתום סדרת קפצויות מרשימה, ניצב לוליק בראש הגג, נכון ומזומן. **הכרוז** הידוע כי לוליק יפסע על החבל כשהוא נושא בידיו תרנגולת מקרקרת, ועל ראשו ביצת בת יענה. שריקת התפעלות נפלטת מפיות ההמונים, ולוליק התגלה כמלאו כשרונו ליצירת קשר בלתי אמצעי עם הקהל.

הוא פנה אליהם כנואם וותיק ורגיל, סיפר להם על חייו בכפר לצד הסוסים והחמורים - הקהל היה מרותק - על אותו יום שבו נפלט מבית הספר - הקהל היה משועשע - על היום שבו סבו וסבתו נפטרו באחת - הקהל היה עצוב - ועל אותו יום שבו הלך לראשונה על חבל - הקהל היה נרגש.

כמוני כמובן! הכריז לוליק בפאתוס, והניח את ידיו על חזהו ומיד פרש אותן בתנופה לעבר הקהל. גרשותיו ורגשותיהם! מאוויי כמאוייהם! הוא הנמיך את קולו, ופחדו כפחדכם! אודה על האמת, אני מפחד מאד. החבל, כפי שאתם רואים, נמתח בגובה רב מעל הקרקע, ואם אפול, חלילה, הרכין לוליק את ראשו, אתם תלוו אותי בתלוכה קודרת למנוחתי האחרונה. **אישי** לא דיבר.

לכן, המשיך לוליק בקול מהסס, החלטתי שלא אעלה על החבל. אני מפחד!

קריאות עידוד החלו בקועים מן ההמון, ועד מהרה הן הפכו לקצובות ורועמות. ההמון ניסה לשלח את דמיונו ולעודד את רוחו, "אל תפחד! אל תפחד!" שאג ההמון. אנשים מיוזעים נופפו בידיהם באגרופים קמוצים, נערים וילדים צווחו בהיסטריה, "אל תפחד! אל תפחד!" **לוליק** כבש חיוך נסתר, הכל פעל כמתוכנן. הוא הרים את ידיו אל על, והקהל השתתק באחת. "לעבור על החבל?" שאל בהתסרה, והקהל השיב בסחרור חושיה, בשאגות היענה על ההתגבשו לרעם אדיר שהכה בקצב: "תעבור, לוליק, ת-ע-ב-ב-ו-ר-ו", תעבור, לוליק, ת-ע-ב-ב-ו-ר-ו". ההמונים נעו מצד לצד, לפי קצב, "תעבור, לוליק, ת-ע-ב-ב-ו-ר-ו".

"כנשתם את ליב" התוודה לוליק בבת צחוק, והקהל השיב לו בחיוכים רחבים. "באמת לא ציפיתי לזה, תודה רבה לכם, חיזקתם אותי".

לוליק ובר על החבל, התרנגולת בידיו, ממקרת בפחד, עיצת בת היענה על ראשו, לא זעה ולא נעה.

מיני אזה, הפכה קריאת ההמונים, "תעבור, לוליק, ת-ע-ב-ב-ו-ר-ו", לסמלו המפורסם של לוליק. לוליק השכיל לשלב את הקהל ולתת להם את התחושה שהצלחתו היא הצלחתם ושליונו הוא כשלונם. זו היתה הסיבה שבכל ההופעות שלו עמדו המונים ואימצו את מיתרי קולם בקריאות קצובות "תעבור, לוליק, ת-ע-ב-ב-ו-ר-ו". הוא היה עולה על הגג ופונה אל ההמונים, "אתם מאמנים שאצליח, שלא אפול?", והם היו משיבים ב"כן" רועש כתופי מלחמה, ומיד פוצחים בקריאת העידוד המפורסמת ביותר, "תעבור, לוליק, ת-ע-ב-ב-ו-ר-ו".

חלפו שנים, ולוליק לא חדל להפתיע את הצופים. מהופעה להופעה הוא השתכלל וחיזק את התרנגולת המקרקרת ואת ביצת בת היענה הוא זנח זה מכבר. עתה היה מהלך על חבל נטוי, כשנחש כרוך על ראשו, אש אוזות בקצה שרולו, ועקרב עצבני מתנהל על החבל מאחוריו.

הקהל היה מהופנט. אותו יום הבטיחו המודעות, כי זו תהיה ההופעה האחרונה של לוליק בשנה הקרובה. המונים, עשרות אלפים, נאספו בעמק הרחב שבין שני ההרים שפסגותיהם ניצבעו באדום בוהק, פועלים מותשים וצידיק פגע נוספת את חיבורי החבל שנמתח מפסגה לפסגה, ובדיוק בשעה היעודה הופיע לוליק, צוחק כתמיד, וסיפר להם, כי היום הוא עומד לעבור על החבל, כשעיניו עצומות וכסא בידיו.

יש להבדיל בין מצווה שמהותה תשלום, לתשלום שניתן כאמצעי למצווה: הגאון רבי ירחמיאל גרשון אידלשטיין זצ"ל, רבה של שומייאץ (חיזושי בן אריה סימן ט'), העלה סברה יפה לחלק בין מצוות פדיון הבן לשאר מצוות. חז"ל הגבילו את הוזלת הממון לצורך קיום המצוות. אכן, אולם, כל האמור הוא ביחס להכשר מצווה, שהנה, הקונה מצה או הרוכש אתרוג, אינו מקיים את המצווה, זו תתקיים בעת אכילת המצה ובעת נענוע האתרוג. על כך אמרו חכמים, הדרך אל המצווה, תסלל על ידי הוזלת חמישית מן הממון בלבד, לא יותר. אולם, כאשר הוזלת הממון היא בעצמה המצווה, נתינת חמשה סלעים לכהן - היעלה על הדעת להגביל את קיום המצווה עצמה?

סברה יפה, אך לכאורה, עדיין יש מקום לערער עליה. שכן, מקור הדין ש"המבזבז אל יבזבז יותר מחומש" נאמר לגבי מצוות צדקה, שאף היא גופה נתינת ממון, שעל ידי מתן המעות מתקיימת המצווה... ובכל זאת אמרו חכמים, לא לבזבז עליה יותר מחומש.

[בעל "בן אריה" נתן דעתו על שאלה זו והוא משיב בחילוק דק ומעניין, המבדיל בין מצוות צדקה למצוות פדיון הבן. מהותה של מצוות הצדקה היא דאגה לעניים, והיא אם עשירים אחרים דאגו לעניים, אין חובת צדקה. לעומת זאת, חובת פדיון הבן מוטלת על גוף החייב לפדותו, האב, או הבן לכשיגדל, לפיכך, אף על פי שנאמר, כי אין לבזבז יותר מחומש על מצוות צדקה, האמור הוא במצווה שאינה חובת גברא אלא מותנית במטרה - ביטול עניות, ויתכן שעל צוות פדיון הבן, יש לבזבז יותר מחומש].

דף נב/ב המוכר קברו ודרך קברו

קבורה משפחתית, כדי לקום ביחד לתחיית המתים

לאחר מלחמת העולם הראשונה, השתנו סדרי עולם, גבולות שחצו מאות שנים בין עמים ולאומים, נמוגו בין ליל וחומות חדשות נקבעו בין המדינות. אחת הערים שבפלך שלזיה שבגרמניה, הוזחה גם היא מן הצד הגרמני אל הצד הפולני של הגבול. העיר התרוקנה מיהודיה, וכמה מתושביה העקורים השתקעו בעיר ברסלוי שבתוככי גרמניה כשהם מותירים מאחוריהם את קבר אמם ואחותם.

העברת קבר של בן משפחה לחלקת הקבורה המשפחתית: לימים, הם ביקשו להעביר את קבריהם אל עירם ברסלוי, הן כדי שיעלה בידם לעלות על קברי יקיריהם בימי הזיכרון ולהתפלל לעילוי נשמתם, הן כדי שבבוא היום כל בני המשפחה יהיו קבורים זה לצד זה, והן משום שחששו לשלמות בית הקברות שבו האם והאחות היו קבורות. השאלה הוגשה לפני הגאון רבי יחיאל יעקב וינברג זצ"ל, בעל "שרידי אש", אשר חיבר קונטרס רחב היקף על הנושא, בו הוא דן מכל צדדיו (שר"ת "שרידי אש" חלק ב' סימן ק').

ובכן, טעמם הראשון, להעביר את הנפטרים כדי שיעלו על קברם בימי הזכרון, נדחה מכל וכל. אין לעקור את המת לצורך כך. טעמם השלישי, שבית הקברות עלול להחרב, אינו ניתן לערעור, כפי שפסק "שולחן ערוך" (יו"ד סימן שס"ג סעיף א'). ואילו טענתם השנייה, כי הם מבקשים להעבירם כדי שיקברו בחלקת הקבר המשפחתית, עוררה דיון נרחב.

"שולחן ערוך" (שם) כותב, כי מותר להעביר מת לחלקת קבר משפחתית, מפני "שערב לאדם שיהא נח אצל אבותיו". בעל "שרידי אש" מחדש, כי אפשר להשתמש בהיתר זה גם לצורך קבורה משותפת עתידית, לאמר, מותר להעביר את המת למקום שבעתיד בני משפחתו יקברו בו. ברם, יש לדון, אם הדברים אמורים כלפי אבותיו בלבד, או גם כלפי שאר בני המשפחה. "חתם סופר" זצ"ל (יו"ד סימן של"א) טוען, כי כוונת הדברים היא לבני המשפחה הכוללת, ולא דווקא לאבותיו של המת, והוא אף מציג גירסה המובאת ב"בית יוסף": "שערב לאדם שיהא נח אצל משפחתו".

הוכחה מעניינת מוצא לכך בעל "כנסת יחזקאל" (סימן כ"ג) בגמרא, בה נאמר, כי המוכר את מקום קברו, נקבר בו בעל כרחו על ידי בני משפחתו, משום שגנאי הוא לבני המשפחה שאחד מהם אינו קבור עמם. טעם מעניין למעלת הקבורה המשפחתית כותב "כל בו" (סימן קי"ד), כי היא נועדה לחזק את האמונה בתחיית המתים, שבני המשפחה מבקשים להקבר זה בחברת זה, כדי שכאשר יקומו לתחיית המתים ישובו ויפגשו מיד!

הערתו המצמררת של בעל "מרחשת" הי"ד: הקונטרס זכה למכתבי הערות רבים מגדולי אותו דור. אחד המכתבים נשלח על ידי הגאון הרב חנוך הענאך אייגש זצ"ל הי"ד, בעל "מרחשת", אשר נספה בשואת אירופה, ובעל "שרידי אש" מציין, כי "אני נותן מכתב זה בשלמותו כדי לעשות זכר לנשמתו של אחד מגדולי הדור האחרון, המנוח הקדוש ז"ל, שנרצח ע"י הנאצים הטמאים בשעת הטבח בוילנא". "מי לידנו יתקע", כותב בעל "מרחשת", "שהבנים שהם בחיים יקברו לאחר מותם בבית קברות אחד עם אמם ואולי הבנים בעודם בחיים יגולגלו למקום אחר וימצאו קברם בעיר אחרת"! ולפיכך, הוא דוחה את חידושו של הגר"י וינברג זצ"ל, שיש להעביר את הנפטרים לחלקת הקבר שתשמש בעתיד כחלקת המשפחה. הדברים נכתבו שנים לא רבות לפני מלחמת העולם השנייה, בה הכל "גולגלו", כלשון בעל "מרחשת", ממקום למקום, נרצחו ונטבחו, וביניהם גם הוא עצמו, הי"ד.

לא עלה בידו להשקיש את ההמון. הם התגרשו כפי שלא חוו מעודם. לוליק אינו חדל להפתיע. לאחר דקות ארוכות השלך הס, ולוליק מיקד את מבטו הרחק לעבר האופק, בשעה ששקל את דבריו. **האם**, האם אתם מאמינים שלא יאונה לי כל רע, בעודי פוסע בעיניים עצומות, וכסא בידי? מאמינים? "כן" עצום ורב, בשלל קולות וגוונים נישא מכל עבר ומילא את העמק. "אתם מאמינים? בטוחים?", הקהל נענה לאתגר, ושאלת "כן" אדירה הרעידה את הקרקע, ומיד החלו להשמע הקריאות המוכרות שאיחדו את ההמון לדבוקה אחת. תעבור, לוליק, ת-ע-ב-ו-ר. תעבור, לוליק, ת-ע-ב-ו-ר. תעבור, לוליק, ת-ע-ב-ו-ר. ילדים הונפו על כתפי הוריהם, אנשים טיפסו על כל סלע ואבן, כדי לצעוק בקול רם יותר, תעבור, לוליק, ת-ע-ב-ו-ר, תעבור, לוליק, ת-ע-ב-ו-ר. לא היתה כקריאה הזו מאז החל לוליק להופיע כלולין. הוא היה נרגש עד דמעות. עשרות אלפי אנשים עמדו והריעו לו ממושכות, והביעו בו את בטחונם, תעבור, לוליק, ת-ע-ב-ו-ר.

לפתע חלפה במוחו מחשבה חדה כתער. הוא הרים את ידיו בתנועה פתאומית, ונופף לקהל שיחדלו מן הצעקות. **רפויי** כח, צמאים ומותשים, הקשיבו האנשים לשאלתו המפתיעה של לוליק:

- **יקירי**, תודה לכם על האמון הרב שהבעתם. אני מאמין לכם שאתם מאמינים שאצליח לעבור את החבל, בעיניים סגורות וכסא בידי. לכן, רציתי לשאול אתכם, מי מכם מוכן לשבת על הכסא שאשא בידי בעת שאעבור על החבל?!

שקט - **מי???**, רעם קולו של לוליק בזעם. **קולו** הדקיק של זאטוט נשמע צועק "אני", אך הוא הושתק בחבטה על ידי אביו. "השתגעתי?".
- **מי** מאמין ומוכן להצטרף? לוליק שאג בחימה ובחרון.

ההמונים הרכינו את ראשם בבושה. **איש** אינו מאמין.

★ ★ ★

אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים...

אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא יחיד...

אני מאמין...

אני מאמין...

אני מאמין באמונה שלמה שכל התורה המצוייה עתה בידינו היא התורה למשה רבינו עליו השלום

ובתורה הזו כתוב לאמר:

"הכל חייבים לקבוע עתים לתורה ביום ובלילה, שנאמר והגית בו יומם ולילה".

אני מאמין שמע, אני מוכן ומזומן לפעול לפי אמונתך.

יהודי יקר, קבע עיתים לתורה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק.

פקס: 03-570-67-93 תל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

לעילוי נשמת

הר"ר **יחזקאל ברוך רפפורט**
CHARLES RAPAPORT ז"ל

ב"ר אהרן ז"ל נלב"ע י"א בטבת תש"ס **תנצב"ה**

הונצח ע"י משפחת **רייזנר** שיחיו
ארה"ב - שיחיו The Reischer family

לעילוי נשמת

הר"ר **יחיאל מאיר אנגלרד** ז"ל
ב"ר דב בעריש ז"ל נלב"ע ט"ב בטבת תשנ"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י בתו
גב' **ברכה לנגה** ומשפחתה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **דוד גוטווקס** ז"ל
ב"ר יוסף ז"ל נלב"ע י' בטבת תשנ"ד
תנצב"ה

הונצח ע"י בנו וכלתו הר"ר **יוסף זוגל** מרת **גניה גוטווקס** ונכדיו שיחיו - אנגלוד, ניו ג'רסי

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **יעקב דיאמנט** ז"ל
ב"ר יהושע ז"ל נלב"ע ה' טבת תש"ן
תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידו
הר"ר **יהושע דיאמנט** ומשפ' שיחיו - פ"ת

דף נב/ב ירושת הבעל דאורייתא "רבינו תם" על מה ולמה

הבעל יורש את אשתו מן התורה. ברם, תקנות שונות נתקנו במהלך הדורות לגבי נישואים המסתיימים בחטף עם מות האשה סמוך לנישואיה, בטרם העמידה צאצאים. התקנות ידועות בשמותיהן, "תקנת רבינו תם", "תקנת שו"ם", תקנת טוליטולא", "תקנת סלוצק", וכדומה.

אבי אבות התקנות הללו הוא רבינו תם, אשר שיגר את תקנתו לכל סביבותיו, אשר קיבלו על עצמם ועל זרעם ועל כל הנלווים אליהם באלה חמורה, כי אם האשה מתה, חלילה, תוך שנה לנישואיה בלא זרע, בעלה יחזיר את הנדוניה ואת התכשיטים למשפחתה.

רבינו תם הסביר את הגבלת תקנתו לשנת הנישואין הראשונה בלבד, כי לאחר שנה הזכרון כהה, והאב אינו מעמיד נגד עיני רוחו את המתנות שהעניק לחתנו האלמן, ועצבונו אינו רב כל כך (ספר הישר סימן תקע"ט, שו"ת מהר"ם בר ברוך סימן תקל"ד). לאור זאת דנו הפוסקים כיצד לנהוג באשה שמתה לאחר שנה מעוברת, האם התקנה מתארכת על פני שלשה עשר חודשים? משום כך, יש האומרים כי התקנה אינה בשנת הנישואין הראשונה, אלא בשנים עשר החודשים הראשונים לנישואין (שו"ת "שבות יעקב" חלק ב' סימן קכ"ה).

ביטול קללה "ותם לריק כחכם": רבינו תם כתב, "ואחרי לכת שליח זה" מביתו אל תפוצות ישראל, כדי לפרסם את התקנה, "נזכרתי מה שכתוב בפרשת תוכחה (תורת כהנים ויקרא כו/כ) "ותם לריק כחכם, יש אדם שמשיא את בתו ופסק לה ממון הרבה ולא הספיקו לעבור ז' ימי המשתה עד שמתה בתו ומאבד ממונו, ואשרינו שלא עמדנו באותה גזירה וכשם שיצאנו מזו כך נצא מכל גזירות רעות. יעקב ב"ר מאיר". כלומר, על ידי תקנתו, בטלה קללה נוראה זו, שאב קובר את בתו ואת ממונו, משום שממונו שב אליו.

יעקב איש תם: שמו של רבינו תם היה, כנזכר, רבי יעקב בן רבי מאיר, שהיה חתנו של רש"י. הכינוי "רבינו תם" הוא על פי הפסוק (בראשית כה/כז) "ויעקב איש תם". תופעה זו נפוצה אצל הראשונים. ראשון בשם רבי יוסף, כונה 'רבינו פורת' על שם הפסוק (בראשית מט/כב) "בן פורת יוסף", וכן רבינו יקיר, ששמו היה רבי אפרים, כונה כן על שם הפסוק (ירמיהו לא/יט) "הבן יקיר לי אפרים".

ותם לריק: מעניין לציין, כי בהגהות מהרי"ד - רבי יעקב דוד בירמן, אב"ד וישגראד - אשר נדפסו בשלהי "ספרא דבי רב" נכתב: נתגלה לי בחלום בשנת תר"ד בחודש אייר, שלכן נקרא רבי יעקב איש תם רבינו תם, עבור שהוא תיקן חזרת הנדוניה וביטל זו הקללה של ותם לריק.

לבסוף, רבינו תם בעצמו חזר בו מתקנה זו (תוספות כתובות מז/ב), ויש האומרים, כי בין כה וכה התקנה לא התפשטה בימיו (סמ"ג לא תעשה פ"א). לימים, קהילות אשכנז חזרו וקיבלו על עצמן תקנה זו, והוסיפו עליה כי אם האשה מתה ללא זרע בשנה השנייה לנישואין, הבעל יחזיר מחצית מן הנדוניה.

תקנה זו המוזכרת ברמ"א (אהע"ז סימן נ"ב, וסימן ק"ח), ידועה בשם "תקנת שו"ם", על שם שלש הקהילות שהיו שותפות למיסוד התקנה, שפרא, ורמייזא, מגנצא. בקהילות אחרות תוקנו תקנות דומות, כגון, "תקנת טוליטולא" אשר תוקנה בטולידו שבספרד (עיין טור אהע"ז סימן ק"ח, עיין שו"ת הרשב"א חלק ג' סימן תל"ד).

לאחר כחמש מאות שנה, תקנת שו"ם הורחבה, כאשר בשנת תקכ"א תוקן בסלוצק, כי על הבעל להשיב את כל כספי הנדוניה, אם אשתו מתה עליו בתוך שלש השנים הראשונות לנישואים (ראה באוצר הפוסקים סימן נ"ב סעיף ד').

יש לציין, כי ירושת הבעל ייחודית מיתר הירושות בכך שבאפשרות הבעל להסתלק מן הירושה לפני נישואיו, באמרו כי אינו חפץ בה. בשאר ירושות, אין לאמירות מסוג זה כל השפעה. תקנת רבינו תם היתה, איפוא, שמוצהר וברור שכל הבעלים מוותרים על הירושה במות עליהם רעיותיהם בתוך השנה הראשונה לנישואיהם.

מסכת בכורות דף נ"א יום רביעי ט' בטבת

להחזיר את הכסף לאב

פעם נערך פדיון הבן, והפקה הבחין שמשפחת התינוק ענייה וחסרת אמצעים. לאחר הפדיון הוא קרא לאב בצנעה, ואמר לו: יש-ר-כח שזכית אותי במצוה החשובה, כעת אני מחזיר לך את הכסף.

האם אפשר לעשות כך? כן! האב נתן לכהן חמשה סלעים, ואחר כך הכהן רשאי לעשות אתם כרצונו, ולפיכך הוא רשאי לתת אותם במתנה לאבי הבן.

הגמרא מספרת שרבי חנינא, שכהן היה, נהג תמיד להחזיר את כסף הפדיון לאבי הבן לאחר עריכת הפדיון. פעם אחת הוא הלך ברחוב והוא ראה שלפניו הולך יהודי שמתאמץ שרבי חנינא יראה אותו. אותו יהודי פדה את בנו אצל רבי חנינא, והוא רצה להזכיר לו שהוא מחכה לקבל את הכסף בחזרה. אמר לו רבי חנינא: בנג אינו פדוי! מפני שאם האבא נותן את הכסף מתוך פנה שיחזירו לו את הכסף, הפדיון אינו חל!

כל יום הילד שלך לומד, מוסיף ידיעות בתורה!

למנוי גליון לילדים חיגי:
1700-500-151
חודש היכרות חינם

מדוע שלח יוסף עגלות, האם אין כרכות בארץ ישראל?

יש משמעות נסתרת בעגלות?

האב, שעשרים ושנים שנה התאבל על בנו ומאן להנחם, מקבל את הבשורה "עוד יוסף חי". הוא מאבד את הכרתו, שב לחיים, אך רוחו שבה אליו רק כאשר הוא רואה את הכרכות ששלח יוסף.

מה ראה יעקב באותן כרכות?

על כך ועוד במאמר השבועי המרתק בחוברת **ותן חלקנו** להזמנות:

1-700-500-151

